

Uljaana taistolippu liehu!

■ ILONA KEMPPAINEN

Tuomas Tepora: *Sinun puolestas elää ja kuolla – Suomen liput, nationalismi ja veriuhuri 1917–1945*. WSOY 2011.

Tuomas Teporan väitöskirjaan pohjautuva teos *Sinun puolestas elää ja kuolla – Suomen liput, nationalismi ja veriuhuri 1917–1945* on saanut paljon kehuja ja tunnustusta. Kyseessä on Suomen poliittisen historian keskeisiin tapahtumiin ja aikakausiin pureutuva psykohistorian tutkimusperinteeseen kuuluva kirja.

Niin sanottua uutta sotahistoriaa on Suomessa tehty viime vuosina yhä enemmän, Tepora tosin puhuu mieluummin sodan kulttuurihistoriasta, mikä tämän teoksen kohdalla onkin oikein. Teporan tutkimus aihe on, monista muista poiketen, luonteeltaan pääosin julkisiin aineistoihin ja ryhmäidentiteetteihin perustuva. Käsittelytapa menee rohkeasti ihmisten tietois- ten toimien ja tarkoitusten taakse. Mukana ja osallisena oleva ihminen harvoin kykenee puhumaan poliittisesta tai aatteellisesta toiminnasta yleisemmällä tasolla, saati analysoimaan niitä psykohistoriallisesti. Tutkimustavan riskinä on, että osa kiinnostuneista lukijoista ei kykene täysin ymmärtämään lähestymistapaa tai ei hyväksy sitä.

Suomen lipun historia on ennestään tunnettu, esimerkiksi

Matti Klinge on kuvannut teoksessaan *Suomen sinivalikoiset värit* ja Caius Kajanti toimittamassaan *Suomen lippu kautta aikojen* -teoksessa Suomen lipun taustaa ja nykymuodon kehittymistä. Tepora kykenee kuitenkin psykohistorian näkökulman avulla tuomaan uutta tietoa itsenäistymisen ja kansakunnaksi kasvamisen vaiheista. Suomen lipun historia on ideoiden ja ryhmittymien kamppailujen historiaa. Puhtaan ja likaisen, meidän ja muiden rajankäynneissä lippuun liittyvät tunteet ja kokemukset olivat aikoinaan keskeisessä roolissa.

Tepora kykenee selittämään, ainakin osittain, esimerkiksi sen, miksi vuonna 1928 ilmestyneessä *Lotta Svärdin Valkoisessa kirjassa* kotirintaman naisten suorittama lippujen ompelu on niin keskeisessä osassa. Rintamalla olleiden naisten kokemuksista tietoa on niukalti ja muuhun ”vapausodan” kotirintamatoimintaan viitataan yleensä vähän. Sen sijaan lippujen ompeleminen oli 10-vuotiaan lottajärjestön maailmassa olennaisen tärkeä muisto. Tepora ei käsittele tätä teosta tai lottiakaan tarkemmin, mutta teoksen antamalla ideoilla on kosketuspintaa moniin asioihin.

Rintamalla lippuun liitetyistä merkityksistä olisi mielellään luke- nenut enemmänkin, koska ne tuntu- vat toistuneen sisällissodan aikaisessa Suomessa siitakin huolimatta, että sodankäynnin kannalta niillä ei ollut ratkaisevaa merkitystä. Kukaan ei enää kuvitellut tais- telun ratkeavan lipun menettämi-

seen. Lipun symboliarvo sen sijaan oli korostunut niin sankarivainajien hautajaisissa kuin myöhemmin sisällissodan valkoisissa muistojuhliksakin.

Erityistä huomiota Tepora kiinnittää nuorisoon ja siihen liitettiin merkityksiin. Nuorisoa kasvatettiin luonnollisesti niin kouluissa kuin nuortenkirjallisuudessaakin kunnioittamaan kansallislippua. Sille opetettiin myös lippuun ki- teytyvää uhrivalmiutta. Isänmaalla oli oikeus vaatia ihmiseltä jopa hänen henkensä, mutta parasta oli olla valmis antamaan se vapaaehtoisesti. Tepora ei kuitenkaan lankea surkuttelemaan harhaanjohdettua nuorisoa tai patologisoimaan nuorten (miesten) intoa uhratua isänmaan tai aatteen puolesta.

Nuorison ihanteellisuus ja äärimmäisyys on kaikilta ajoilta tunnettua, se on ilmiönä todellinen ja tärkeä. Oleellista on järjestäytyneen yhteiskunnan kyky valjastaa nuorison pyrinnot hyödylliseen toimintaan ja hillitä niiden äärimmäisiä muotoja. Harva jakaa enää *Ateenalaisten laulun* väitteen: ”Nuorukaiselle kuolla kuuluu”. Vuotta 1945 edeltäneessä Suomessa tämä ajatus oli kuitenkin hyväksytty. Teporan psykohistoriallinen lähestymistapa kykenee selittämään, miksi uhrin olivat niin tärkeitä.

Lippujen symboliikka tuo nykyihmiselle mieleen yleensä vain Suomen kansallislipun. Työväenjärjestöjen lippuihin on kuitenkin liitetty yhtä voimakkaita tunteita sekä niiden kantajien että vas-

tustajien tahoilla. Vuoden 1918 sisällissodan jälkeen työväen liput edustivat voittajiin nähden vaihtoehtoista, kielteistä todellisuutta. Tepora osoittaa jopa, että kiihkeimpien valkosuomalaisten asennepunalippujen edustamiin asioihin oli voimakkaampi kuin konsanaan työväestöllä itsellään. 1930-luvun lopulla tapahtunut lientyminen näkyi myös lippuasenteissa. Työväentalot ja -marssit kantoivat entistä ”voittajien” lippua omien lippujensa rinnalla, toisaalta työväenlippujen esiintyminen julkisesti ei enää ollut samalla tavoin kiellettyä kuin vielä muutama vuosi aiemmin.

Äärioikeiston lipunkäyttö sen sijaan oli saanut tuomion. Sen yritys omia kansalliset symbolit itselleen ja esimerkiksi koristaa Suomen lippu sinimustin nauhoin koettiin samalla tavoin ”saastuttavaksi” kuin ääriivasemmiston toiminta. Nykyajan 1930-lukua koskevassa historiatietoisuudessa unohtuu joskus se tosiseikka, että poliittinen keskusta halusi ottaa etäisyyttä äärioikeistosta siinä missä sosiaalidemokraatit kommunisteista. Talvisodan ihmeen pohjustusta oli tehty siis jo ennen marraskuun viimeistä päivää vuonna 1939.

Lipun symboliarvo ei ollut menettänyt Teporan mukaan merkitystään riviisotilaiden keskuudessa uuvuttavan jatkosodankaan aikana. Näin voi päätellä ainakin vuonna 1943 ilmestyneen *Täältä jostakin*-runokokoelman alkuperäisaineistosta. Toimittajien koostama kokoelma käsitteli huomattavasti vähemmän lipputeemoja kuin pohjana olleet rintamasotilaiden runot keskimäärin. Olisi ollut kiinnostavaa pohtia enemmän, johtuiko se sotilaiden lippuun liittämistä voimakaista tunteista vai ajateltiin, että

isänmaasta ja siihen liittyvistä kokemuksista – kenties sodasta yleensä – oli soveliasta kirjoittaa nimenomaan lippusymboliikkaa käyttäen.

Kenties oltiin päätyvässä siihen Teporan kuvaamaan vuoden 1945 tilanteeseen, että lippu alkoi olla ”tyhjä”, ”se edusti kaikkea” (Tepora 2011, 337). Tämä toteamus jää hieman kryptiseksi, sillä Suomen lippu on sotien jälkeen ollut, ja on edelleen, huomattavan vakava kansallinen symboli – hikäsen urheilijan ei haluta levittävän sitä harteilleen saati viihdetähden pukeutuvan siitä muistuttavaan asuun. Veriuhrejakin sen on joskus esitetty vaativan, joskin näiden vaatimusten intensiteetti ei ole ollut kovin korkea verrattuna Teporan käsittelemään aikaan. Ymmärrän sen, että maailmansotien välisen ajan erityiset merkitykset olivat lipusta kadonneet, mutta jonkin verran lisäselvitystä olisin kaivannut tähän kohtaan.

On tärkeää, että kaupalliset, suuret kustantamot julkaisevat tieteiliseen tietoon perustuvia teoksia. Heillä on myös mahdollisuus kiinnittää huomiota kirjojen kuvitukseen ja luottavuuteen. Joskus kustantamojen ehdot voivat kuitenkin syödä itse teosta. Minun oli vaikea suhtautua asiallisesti teoksen teoreettiseen pohjaan, koska teoreettinen tausta on sijoitettu kirjan loppuun, liitteisiin. Teporan suosima ja teoksessa punaisena lankana kulkeva Marvinin ja Inglen teoria lipusta uhreja vaativana toteemina on sinänsä järkeenkäypä. Se kuitenkin tuntui kiusalliselta Suomen historian konkreettisten tapahtumien kuvauksen keskellä, aivan kuin olisin loukkaantunut haudattujen ihmisten ja tapahtumien puolesta.

Teoksen väitöskirjaversio (*Lippu, uhri, kansakunta – ryhmäkoke-*

mukset ja -rajat Suomessa 1917–1945, Yliopistopaino 2011) ei aiheuttanut tällaista kiusaantumista. Siinä teoreettinen tausta onkin opinnäytteelle ominaiseen tapaan sijoitettu alkuun. Väitöskirjojen tulevan julkaisemisen kannalta näitä asioita on syytä pohtia. Vähänkin vaativampien historiateosten soisi aina sisältävän riittävän dokumentoinnin ja teoreettisen pohjustuksen hyvän kuvituksen lisäksi.

Olisi varmasti ollut erittäin vaikeaa alkaa purkaa käsikirjoitusta siten, että teoriapuoli olisi tullut luontevasti mukaan substanssiluvuissa. Jäin kuitenkin kaipaamaan juuri tätä. Haastava käsittelytapa tuntui vaativan teoksen alkupuolella esiteltä tarkempaa selvitystä. Hieman samoihin kokemuksiin viittannevat Vuoden tiedekirjan valinnan raadin perustelut Teporan teoksen palkitsemiselle: ”Teporan tutkimusta lukiessa joutuu arvioimaan myös omaa lippuihin liittyvää emotionaalista kokemustaan.” Varmasti osa paljastuneista ja hyvin yllättävistä tunteista pohjautuu muuhunkin kuin teoksen rakenteeseen, mutta mahdollisesti psykohistorialliseen käsittelytapaan vielä minuakin tottumattomampi lukija on kokenut vastaavaa.

Sinun puolestas elää ja kuolla on hyvä ja terveellinen teos kaikille suomalaisesta isänmaallisuudesta kiinnostuneille. Teporan hillitty ja syvälinen tapa luodata menneisyyden kiihkeitä tunteita ja joskus raakojakin tekoja on epäilemättä hyödyllinen.

Ilona Kempainen on valtiotieteiden tohtori, joka työskentelee tutkijana Helsingin yliopistossa.